

Dopis č. 8 (48)

Praha, 7. června 1979

Vážený a milý příteli,

věděl jsem, že budeš chtít vědět, jak hodnotím nejnovější události z 29. května; protože však bylo příliš málo zpráv a zejména protože nebyla jistota, zda nové zprávy nepozmění podstatně obraz toho, co Bezpečnost podnikla, rozhodl jsem se napsání nového dopisu o několik dní odložit. Myslím, že jsem dobře učinil; dnes je náš pohled na celou věc jaksi ucelenější a přehlednější (i když, jak vždy tvrdím, teprve následující týdny a měsíce ukáží, co se vlastně opravdu stalo, neboť dějinné události se ustavují a nabývají určitosti ještě dlouho poté, co „objektivně“ proběhly, neboť jejich skutečný význam i povaha se mohou ukázat teprve v pozdějších reakcích na ně).

Dnes tedy vypadá situace tak, že zřejmě po dlouhých přípravách a možná i váhání byla rozjeta akce, která již nyní má a nejspíš bude ještě zvětšovat svou publicitu a která má být zřejmě dovedena až k velkému procesu (eventuelně k procesům), jakých jsme nebyli od roku 1972 svědky. Nebudu opakovat podrobnosti, které si můžeš přečíst (pokud jsi tak ještě neměl příležitost učinit) ve 115. sdělení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, který byl akcí tvrdě postižen, neboť deset jeho členů je v současné době ve vazbě právě pro svou činnost ve Výboru. Tento týden v úterý (5. 6.) byla také vydána oficiální zpráva ČTK, která vyšla snad ve všech novinách. Večer toho dne však došlo k novému odpornému činu, který je třeba vidět ve významné souvislosti se zásahem proti Výboru. Mezi zadrženými a dnes ve vazbě drženými členy Výboru jsou totiž také dva mluvčí Charty 77, dr. Václav Benda a Jiří Dienstbier. Poslední z mluvčích, Zdena Tominová, byla po řadu dní ustavičně sledována muži i ženami v civilu, vybavenými také několika civilními osobními vozy. Tak tomu bylo i v inkriminovaný den, v pondělí 5. června. Když se Zdena Tominová vracela z návštěvy domů, byla po vstoupení do domovních dveří přepadena vysokým maskovaným mužem, škrccena a posléze, když se jí podařilo onomu násilníkovi se vytrhnout a vyběhnout před dům, povalena na zem. Snad aby byly umlčeny její výkřiky, muž jí tloukl hlavou o chodník. Naštěstí byl vyplašen přispěchavšími lidmi a utekl. (Další podrobnosti si můžeš přečíst ve zprávě Zdeny Tominové z nemocnice, kam byla s otřesem mozku převezena, ve zprávě Julia Tomina prezidentu republiky a v jeho zprávě ministru vnitra). V té době však už byla trojice mluvčích Charty 77 opět úplná; s prohlášením jsme čekali až na úterý, protože nebylo ještě jisté, zda se dva zadržení mluvčí během pondělka nevrátí. (K tomu je snad zapotřebí dodat malé vysvětlení; podle našich zákonů lze zadržet občany maximálně na 48 hodin. V této době musí být buď vzneseno obvinění a navržena vazba, nebo musí být občan propuštěn. Již tohoto ustanovení se často zneužívá tak, že se předstírá vyšetřování, aby někteří občané mohli být na 48 hodin zbaveni svobodného pohybu – například aby se nemohli zúčastnit pohřbu. Když je obvinění vzneseno a vyšetřovací vazba navržena, má prokurátor k dispozici dalších 48 hodin, během kterých musí rozhodnout o návrhu vazby. I tady lze na řadě příkladů doložit, že toho je zneužíváno – viz např. balónková akce. Ale začíná tu také svévolnost ve výkladu. Obecně se ze strany Bezpečnosti považuje za legitimní, když se obojí 48hodinová lhůta prostě sčítá. Ve skutečnosti však to je v rozporu se zákonem, neboť prokurátorská lhůta se začíná počítat od okamžiku vznesení obvinění, a to jen zřídka bývá vzneseno v poslední minutě 48hodinové lhůty pro zadržení. A tak dochází zcela pravidelně k tomu, že prokurátorská lhůta je

překračována o řadu hodin. Tím však svévolnosti nekončí. Podle docela speciálního, zcela libovolného výkladu se do prokurátorské lhůty nepočítá sobota a neděle (event. svátek). A to bylo právě rozhodující pro naše úvahy: spolu s dalšími členy VONSu byli dva mluvčí Charty 77 zadrženi v úterý 29. 5. ráno. Podle zákona by měli být propuštěni nejpozději ve čtvrtek 31. 5. rovněž ráno. Pokud by bylo vzneseno obvinění a navržena vazba, mohli by být při negativním rozhodnutí prokurátora propuštěni nejpozději v sobotu 2. 6. zase ráno. Protože se však v některých případech zcela nezákonně do prokurátorské lhůty sobota a neděle nezapočítává, mohlo by k propuštění dojít dokonce ještě v pondělí ráno, ba i během dne, neboť velmi často dochází k tomu, že okamžik zadržení je stanoven na dobu mnohem pozdější než jak tomu bylo ve skutečnosti).

Tak došlo k tomu, že noví (vlastně staro-noví) dva mluvčí byli vyhlášeni teprve během pondělka. Je silně pravděpodobné, že to nevešlo ve všeobecnou známost dost rychle, takže teroristický útok na Zdenku Tominovou mohl mít zdánlivě ještě smysl v tom, že měla být vyřazena poslední mluvčí Charty 77. Celý případ Zdeny Tominové osvětluje zásah proti VONSu a je jím také zpětně stavěn do ostřejšího světla. Je charakteristické, že represe úřadů proti Chartě 77 (a VONSu atd.), které na sebe berou quasi legální formy (i když ve věci je legalita velmi často, dokonce pravidelně ohýbána, natahována, lámána a přímo porušována), jsou běžně doprovázeny akcemi vysloveně nelegálními, utajovanými resp. neveřejnými a často přímo trestnými. Bude jednou třeba pořídit co nejúplnější seznam trestných činů, zejména pak násilných činů proti signatářům Charty; jenom namátkou vzpomeňme insultací proti Františku Krieglovi a jeho paní, proti Jiřímu Hájkovi, otřesu mozku Pavla Kohouta, zlomené nohy Pavla Landovského, obou únosů do lesa, třaskaviny připevněné pod osobní automobil, zlomených žeber při přepadení apod. Pravidelně jsou prokuraturám nebo přímo Generální prokuratuře zasílána oznámení trestných činů; dosud ani v jediném případě nebyl pachatel zjištěn a postižen, ba není mi známo, že by pravidelně bylo vůbec zahajováno vyšetřování (v několika případech se tak stalo, v jednom případě bylo dokonce vyšetřování velmi důkladné, ale po čase bylo náhle zastaveno, ačkoliv nemohlo být bez výsledků).

Nemyslím, že by tyto a podobné trestné činy mohly být nějak přímo spojovány s oficiálně naplánovanými represivními akcemi proti zastáncům lidských a občanských práv a přísného dodržování zákonů v naší zemi. Po mém soudu však nemůže být pochyby o tom, že v naší zemi existují tajné skupiny, které terorizují v různé míře občany, vynucují si jejich povolnost a jsou ostře zaměřeny proti všem, kteří jsou podezřelí z nonkonformismu. Jejich zájmy a cíle jsou sobecky materiální, ale kryjí se navenek ideologickými převleky. A tyto skupiny mají ve svých službách jednotlivce i celé další skupiny, jejichž působení je už docela ilegální a často teroristické v technickém smyslu. Tento stav je zdrojem obrovského nebezpečí pro celou společnost, neboť není přiznáván, většina (nepostižených) občanů si ho vůbec není v této konkrétnosti vědoma a neexistuje síla, která by mu oficiálně čelila (právě proto, že není přiznáván). Když se pak vyskytne skupina občanů, kteří svými (velmi omezenými a nedostačujícími) prostředky informace o takových případech začínají shromažďovat (a to ještě zdaleka nebyl hlavní cíl VONSu, který poukazoval především na nezákonné postihy občanů v situacích značně veřejných či přímo úředních), musejí se ony ilegální skupiny cítit krajně ohroženy a cítí se nuceny proti nim něco podnikat. Jednak se pokoušejí vyprovokovat situace, v nichž by mohlo dojít k nejrůznějším oficiálním zásahům; protože mají své lidi i ve významných funkcích, dosahují často svévolným využitím a zneužitím litery předpisů a

zákonů represivního tlaku a mimosoudních postihů prostřednictvím zcela oficiálních institucí (zejména za podpory ideologického zdůvodňování takových akcí „proti třídnímu nepříteli“ a také zastrašování těch, kdo by se proti tomu stavěli). Takovými cestami dosahují značného vlivu na běh státního aparátu, který se tak může mnoha občanům jevit jako zcela na straně těchto ilegálních kořistnických, fakticky mimo zákon se stavějících skupin i jednotlivců. Vedle toho je však třeba užít i takových zastrašovacích prostředků, které se zcela vymykají možnostem oficiálních orgánů. A tady nastupují formy drobného teroru, který ovšem tu a tam přerůstá do forem nápadnějších a přímo zločinných. Souběh těchto dvou druhů prostředků, jimiž ony ilegální skupiny parazitují na prostředcích státní moci a získávají tak nezákonně vliv na společenský vývoj (který – to je samozřejmé – krajně brzdí, paralyzuje a demoralizuje), je příznačný a vytváří situaci, v níž je zápas proti tomuto nebezpečí krajně ztížen a bere na sebe mimořádně veliká rizika. To je zřejmé kupříkladu z analýzy oficiální zprávy ČTK.

Vzhledem k tomu, že ještě nedošlo k rozhodnutí soudu, měla být zpráva ČTK přísně objektivní a zejména se měla vystríhat všeho, co by mohlo jednostranně ovlivňovat jak veřejné mínění, tak zejména průběh soudu a soudce samotné. Přesný opak je však skutečností. Zpráva mluví o organizované skupině pachatelů (!), kteří „po delší dobu soustavně konstruovali lživé informace, rozmnožovali je a rozšiřovali na území ČSSR i v zahraničí s cílem vyvolat nedůvěru veřejnosti vůči státnímu zřízení republiky a jejím orgánům“. Kdo rozhodl o tom, že ony informace jsou lživé? Do té doby, než to zjistí soud, a to na základě meritorního posuzování (ne jak se to dělá obvykle a jak se to dělalo např. v roce 1972, kdy například v průběhu obou řízení v našem případě nebyl text údajných letáků ani jedinkrát citován a nebylo prokázáno, že by odporoval zákonům – nehledíc na jiné závady, o kterých jsem se zmiňoval už jindy), je to nepřípustná pomluva a ovlivňování soudu i veřejnosti. Opak je pravdou: sdělení VONSu byla vždycky založena na faktech, byla formulována velmi střízlivě a hodnotící soudy byly omezeny obvykle na jednu dvě věty, jak se může každý přesvědčit, neboť sdělení byla šířena veřejně a zasílána dokonce úřadům. Oficiální zpráva ČTK zamlčela název Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, čímž uvádí veřejnost do nejistoty, o jakou aktivitu „organizované skupiny“ jde.

Zpráva ČTK se pouští dokonce do zcela nepřípustného hodnocení motivů aktivity členů nejmenovaného Výboru, když říká slova „s cílem vyvolat nedůvěru veřejnosti vůči státnímu zřízení republiky a jejím orgánům“. Před chvílí zmíněný charakteristický souběh legálních a ilegálních prostředků je zřejmý i z této formulace. Výbor nepublikoval ani jediný dokument, ani jediné sdělení, v němž by se posuzovalo naše státní zřízení. Stalo se však zvykem, že když někdo kritizuje nezákonné a protizákonné jednání státních orgánů, je to hodnoceno jako útok na společenské a státní zřízení, což je svévolný a ústavě i zákonům odporující výklad. Nadto nedůvěru v práci státních orgánů není třeba vyvolávat, ta tu existuje od padesátých let, kdy se právě státní orgány dopustily tolika nezákonností a přímo justičních zločinů, že to je trvalým mementem pro každého odpovědného občana, aby stál na stráž proti každému náznaku i jen částečného návratu podobných poměrů. Jestliže tedy existuje nějaká skupina občanů, která soustavně sleduje nezákonnosti a přehmaty státních orgánů, je to nejzáslužnější věc a v zájmu celé společnosti i každého občana. Takovým lidem by se mělo všemožně a ze všech stran umožnit, aby pracovali bez překážek, měli by najít podporu nejenom veřejnosti, ale i státních orgánů, pracovníci ministerstva vnitra a ministerstva spravedlnosti by měli být pověřeni

spoluprací s takovými uvědomělými občany a poskytovat jim ze své strany maximum informací, aby jejich práce byla co nejpřesnější a co nejdůkladnější. Ale pravý opak je opět skutečností: tím, že aktivita uvědomělých obhájců dodržování zákonnosti není ze strany státních orgánů akceptována, nýbrž naopak stíhána, stává se právě represe proti nim novým významným pramenem nedůvěry občanů ke státním orgánům a ke korektnosti a zákonnosti jejich práce a působení. Tato nedůvěra jen stoupá u těch, kteří se seznámili kdysi s textem, v němž byl posuzován případ ve zprávě zmíněných únosců autobusu se studenty z Říčan a kteří tak mohou osobně posoudit lživost tvrzení, že pachatelé byli „obhajováni“.

Leč připuštěme na chvíli, že „soustavná“ aktivita členů Výboru pro obranu nespravedlivě odsouzených byla skutečně protizákonná a trestná a že na to byli tito občané „několikrát důrazně upozorněni“, ale oni že v ní přesto „po delší dobu“ pokračovali (od konce dubna 1978 vydal dodnes 115 veřejných sdělení, jež pravidelně zasílal našim úřadům). Musíme se proto tázat, jak je možné, že naše státní orgány tak dlouho se svým rozhodnutím čekaly? Bylo to snad proto, že věc zdaleka není tak jasná a že se obávaly, aby nová nezákonnost neměla vysoce nepříznivé následky vnitropolitické i zahraničně politické? Bylo zapotřebí čekat na vhodnou dobu, kdy pozornost světové i naší veřejnosti bude odvedena k události světového významu, jakou je návštěva hlavy katolické církve v rodném Polsku? Anebo šlo spíše o jeden drobný pokus o torpedování pokroku v détente takřka v předvečer uzavření dohody SALT 2? Odpůrci mírového soužití a spolupráce zemí s různým společenským a politickým zřízením jsou právě tak v zemích kapitalistických jako v socialistických; a přívrženci obratu k nové studené válce jsou také u nás. A je docela možné, že – nemohou-li víc – provokují alespoň v té míře, na jakou stačí. Vždyť nemůže být ani nejmenších pochyb o tom, že eventuální procesy s obhájci lidských práv a zastánci zákonnosti vyvolají četné domácí i zahraniční kritiky a že budou předmětem jednání také příští rok v Madridu. Kdy vlastně má proces proběhnout? Snad ještě v srpnu, v mrtvé letní sezóně? A jak brzo se má stihnout odvolání a soudní řízení druhé instance? Kojí se snad někdo iluzemi, že se na to do Madridu zapomeně?

Někdy mám dojem, že to všechno má na svědomí někdo, kdo chce vyprovokovat hnutí veřejného odporu proti současnému režimu v masovějším měřítku. To nemusí být vůbec motivováno dobrými úmysly; kdyby k masovějšímu projevu odporu došlo, bylo by to pro ony uvedené ilegální skupiny velmi vítanou příležitostí, aby si to se svými protivníky z řad obhájců lidských a občanských práv a dodržování zákonů krvavě vyřídili. Ale necht' se nikdo neopíjí představami, že tvrdost zásahů tady může něčeho dosáhnout. Osobně jsem přívržencem pomalé cesty k nápravě, protože její výsledky jsou nejjistější a nejlépe zabezpečeny pro budoucnost. Tvrdé prostředky se však nutně setkají s tvrdou reakcí. Stačí se jen trochu poučit v historii. V rukou představitelů režimu je jenom rozhodování (nota bene: spolurozhodování) o tom, kolik obětí bude zapotřebí, aby se obnovila důstojnost lidského a občanského života v naší zemi (a v celém bloku). Natrvalo se narůstání společenské kritiky zpomalit nebo zastavit nedá. To je naše jistota a v této jistotě čelíme a také v budoucnosti budeme čelit všem represím. Možná, že se někdo lekne; obvykle tomu tak bývá. Ale nikdy se neleknou všichni. A budou přicházet další. Náš boj za lidskou důstojnost, za respektování lidských a občanských práv, za svobodu každého jako „podmínku svobodného rozvoje všech“ nemá výpovědi a nikdy neskončí. Jsme připraveni i k obětem; jde nám o velkou věc, pro kterou stojí za to žít i zemřít, jak to řekl hned na počátku našeho zápasu profesor Jan Patočka.

Ať už k procesu dojde či nikoliv, jedna věc je zřejmá a nikomu ani v naší zemi, ani na celém světě neunikne, když si dá jen trochu práce se sledováním všech okolností: již nyní stojí před soudem dějin současný režim a jeho představitelé. Ani nejvyšší, ani nejnížší státní představitelé nejsou a nebudou bez odpovědnosti za to, že v odpověď na kritiku nespravedlivého stíhání občanů budou stíháni také samotní kritici. Dojde-li k tomu, pak bude výrok soudu paradoxně zvrácen: výrok o údajné vině členů Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných bude ve skutečnosti výrokem o povaze současného režimu a o povaze práce státních orgánů. Režim a jeho představitelé mohou dalšími a dalšími soudními rozsudky odsuzovat do vězení nové a nové kritiky a osobovat si právo zákonné ochrany, která podle zákona náleží pouze společenskému a státnímu zřízení a nikoliv okamžitému personálnímu obsazení a politickému profilu existujících politických a státních orgánů. Dosáhne tím jen jednoho: prokáže nade všechny pochyby, že není schopen vést a řídit vývoj společnosti po cestě spravedlnosti a práva, po cestě, k níž se ústy přihlásil a kterou svými činy zavaluje lavinou nespravedlností.

Ale ještě jednu věc je třeba připomenout. V knize Přísloví (14,34) se praví, že „spravedlnost zvyšuje národ, ale hřích jest ku pohanění národům“. To je hluboká pravda, spravedlivým výrokem soudu je pozdvižen k spravedlnosti celý národ, celá společnost, kdežto nespravedlivým rozsudkem je pohaněn rovněž celý národ a celá společnost. Padesátá leta jsme dosud nepřekonali, protože pohanění tehdy padlo na celý národ, na oba národy, které mlčely a neprotestovaly. Režim nikdy nemůže dělat opak toho, co chce celá společnost a za čím neochvějně stojí většina občanů; může dělat jenom to, co občané ještě tak nanejvýš snesou (byť s tajným reptáním). Ale právě tím, že to snesou, že se o to dost nestarají, že si hledí svých záležitostí a nemají dost smyslu pro solidaritu s nespravedlivě stíhanými a odsuzovanými, na sebe uvádějí ono veliké pohanění. Občanská odpovědnost a uvědomělost velí nevyčkávat, neskrývat se opatrně, nedělat se hluchým a slepým, netvářit se, že nevím oč jde. Když už se našlo pár statečných lidí, kteří se začali za nás za všechny starat o to, jakým nespravedlnostem jsou někteří naši občané vystaveni, musíme jim za to být hluboce vděční a neodepřít jim svou solidaritu a pomoc.

Tvůj

Ladislav Hejdánek